

MEDEDELING

---

referentienr. : M-VVKSO-2009-12
datum : 2009-03-11
gewijzigd : —
contact : Dienst Leerlingen en schoolorganisatie, dls.vvksso@vsko.be
Joost Laeremans, joost.laeremans@vsko.be, 02 507 08 66
Jan Schokkaert, jan.schokkaert@vsko.be, 02 507 06 48

SOHO – overgang van het secundair naar het hoger onderwijs

Op het einde van hun onderwijsloopbaan in het secundair onderwijs kijken heel wat leerlingen reikhalzend uit naar wat ze gaan doen na het secundair onderwijs. Een aantal van hen stroomt door naar het hoger onderwijs. Deze groep leerlingen is groot, en wordt elk jaar groter. Door deze overgang van het secundair naar het hoger onderwijs goed voor te bereiden, kan de school ervoor zorgen dat de stap minder groot wordt of toch minstens dat de leerlingen steviger in hun schoenen staan. De lage slaagpercentages in het eerste jaar van het hoger onderwijs illustreren dat de overgang allesbehalve evident is. Nauwelijks de helft van de generatiestudenten slaagt in het eerste jaar: 49 % in de hogescholen en 52 % aan de universiteiten.¹ Een goed uitgewerkte begeleiding van de overgang is geen wondermiddel, maar kan – naast andere maatregelen – bijdragen tot een hoger slaagpercentage en een hogere tevredenheid over de gemaakte studiekeuze.

Scholen leveren heel wat inspanningen op het vlak van schoolloopbaanbegeleiding. De begeleiding van de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs is de kroon op het werk van de tijd en energie die alle betrokkenen tijdens de jaren daarvoor geïnvesteerd hebben in de schoolloopbaanbegeleiding. Deze inspanningen renderen pas maximaal als ze een passend sluitstuk krijgen in het kader van SOHO.

Deze Mededeling wil de scholen ondersteunen in het verder uitbouwen van een SOHO-beleid. We vertrekken daarbij van een visie die vervolgens concreet vorm krijgt in het studiekeuzeproces dat de leerlingen in de loop van de derde graad doorlopen.

1 Begripsomschrijving

SOHO betreft de initiatieven die secundaire scholen nemen i.v.m. de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs. In deze tekst beschouwen we het hoger onderwijs in de eerste plaats als een verzamelbegrip voor de bachelor- en masteropleidingen (BaMa), het hoger beroepsonderwijs niveau 5 (HBO 5) en de specialisatiejaren tso en kso (Se-n-Se).

In de tekst zal duidelijk worden dat SOHO-initiatieven verder reiken dan enkel de studiekeuzebegeleiding en bijdragen tot het geheel van het levenslang leren. SOHO heeft als doel om de doorstroming van de leerlingen naar het hoger onderwijs te optimaliseren en de slaagkansen in het hoger onderwijs gunstig te beïnvloeden. SOHO is de laatste fase in het geheel van de schoolloopbaanbegeleiding die de school en het CLB vanaf het eerste leerjaar vorm geven.

---

¹ Verbergt, G., Cantillon, B., & Van den Bosch, K. (2009). Sociale ongelijkheden in het Vlaamse onderwijs: tien jaar later. <http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be>

Nemen we de vakoverschrijdende eindtermen leren leren van de derde graad als invalshoek, dan zien we dat de eindtermen die betrekking hebben op keuzebekwaamheid expliciet deel uitmaken van SOHO en dus ook van deze Mededeling.² Vele scholen die deze eindtermen van dichterbij bekijken, zullen vaststellen dat zij al een sterk ontwikkeld SOHO-beleid hebben (bv. leerlingen kunnen een zinvol overzicht verwerven over studiemogelijkheden m.b.t. de verdere studieloopbaan, leerlingen zijn bereid alle studierichtingen naar waarde te schatten).

Andere vakoverschrijdende eindtermen leren leren van de derde graad kunnen er eveneens toe bijdragen dat leerlingen het hoger onderwijs goed voorbereid aanvatten (bv. leerlingen kunnen informatie kritisch analyseren en samenvatten, leerlingen kunnen op langere termijn een realistische werkplanning maken). Toch komen ze niet aan bod in deze tekst. We hebben hiervoor gekozen omdat deze eindtermen onvoldoende specifiek voor SOHO zijn.

2 Doelgroep SOHO

Reeds in de loop van het 2de leerjaar van de **tweede graad** kan een rechtstreekse link gelegd worden met het hoger onderwijs. Zo kunnen leerlingen op het einde van het 2de leerjaar van de tweede graad erop gewezen worden welke gevolgen bepaalde studiekeuzes kunnen hebben voor de hogere studies. Dit neemt niet weg dat we in de eerste plaats de leerlingen van de derde graad zien als de doelgroep voor initiatieven in het kader van SOHO. Tijdens het **1ste leerjaar van de derde graad** is het nuttig om al een aantal initiatieven te nemen, bv. aandacht hebben voor het leren maken van keuzes. Geïnteresseerde leerlingen kunnen een aantal activiteiten meepikken met de leerlingen van het 2de leerjaar van de derde graad. Het zwaartepunt van de begeleidingsinitiatieven ligt steeds in het **2de leerjaar van de derde graad**. Het keuzeproces zoals dat in punt 4 aan bod komt, zal zich in de praktijk voor het grootste deel in dit leerjaar afspelen.

De **studierichtingen** die leerlingen volgen, in combinatie met de wijze waarop ze daarin elk individueel evolueren, zullen in sterke mate bepalen of ze tot de doelgroep van SOHO behoren. Studierichtingen kunnen op een continuüm geplaatst worden met aan de ene kant studierichtingen die gericht zijn op de **doorstroming** van leerlingen naar het hoger onderwijs en aan de andere kant studierichtingen die in de eerste plaats focussen op het behalen van **kwalificaties** die leiden naar een beroep. Keuzebegeleiding in de ruime zin is voor al deze leerlingen belangrijk. Ook leerlingen uit deze laatste groep moeten keuzes maken. De keuzebegeleiding in het kader van SOHO richt zich in de eerste plaats tot de studierichtingen met de doorstroming van leerlingen naar het hoger onderwijs als doel.

- Bij aso-studierichtingen ligt de klemtoon steeds op de doorstroming.
- De bso-studierichtingen zijn hoofdzakelijk kwalificatiegericht. Een beperkt aantal leerlingen zullen – op basis van hun individuele interesse en eigen mogelijkheden – na het behalen van een diploma het hoger onderwijs aanvatten. De school kan met deze leerlingen samen bekijken hoe zij kunnen begeleid worden in het maken van een goede keuze.
- De tso- en kso- studierichtingen spreiden zich uit over het volledige continuüm.

Afhankelijk van de plaats van een studierichting op het continuüm zal blijken of deze leerlingen tot de doelgroep van SOHO behoren. Daarnaast zal ook het keuzeproces dat elke individuele leerling doorloopt, ervoor zorgen dat bepaalde leerlingen kiezen voor doorstroming naar het hoger onderwijs, terwijl andere resoluut gaan voor een kwalificatie die leidt naar een beroep. De school past haar begeleiding hieraan aan.

Kansarme en allochtone leerlingen verdienen binnen de doelgroep extra aandacht. In punt 5 komen we hierop terug.

---

² Besluit van de Vlaamse regering van 23 juni 2000 tot vaststelling van de eindtermen van de tweede en de derde graad van het gewoon secundair onderwijs.
<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > rubrieken > officiële codificatie van de wetgeving > secundair onderwijs > eindtermen/ontwikkelingsdoelen en leerplannen

3 Visie op SOHO als een onderdeel van de schoolloopbaanbegeleiding

3.1 Uitgangspunten schoolloopbaanbegeleiding

Schoolloopbaanbegeleiding heeft als doel leerlingen te begeleiden in de uitbouw van een goede schoolloopbaan en mee te werken aan hun ontwikkeling tot het kunnen nemen van een persoonlijke verantwoordelijkheid inzake loopbaanbeslissingen en in het verwerven van vaardigheden die daarbij belangrijk zijn. Waar schoolloopbaanbegeleiding relevant is voor alle leerlingen, focust SOHO op de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs.

De volgende uitgangspunten van een goede schoolloopbaanbegeleiding gelden ook voor SOHO:³

- **educatief:** het is belangrijk dat de leerlingen uiteindelijk hun eigen traject zelf kunnen uitbouwen. Tijdige informatieverstrekking over de keuzemogelijkheden en het ontwikkelen van de nodige zelfkennis dragen hiertoe bij. Al bij de eerste keuzes die de leerlingen maken (bv. bij het begin van de tweede graad), kan samen met de leerlingen hierover gereflecteerd worden (Wat zijn mijn resultaten? Ben ik tevreden over deze keuze? ...). Door hier al vrij snel werk van te maken, gaan leerlingen dit beschouwen als een vast onderdeel van hun schoolloopbaan én leren ze om hun eigen traject zelf mee vorm te geven. Op die manier kan vermeden worden dat de leerlingen SOHO in de eerste plaats zien als een proces van henzelf waarbij de inbreng van de school eerder overbodig is.
- **preventief:** door van schoolloopbaanbegeleiding een continu proces te maken, wordt vermeden dat het maken van studiekeuzes door leerlingen worden beschouwd als problemen die op een bepaald moment moeten opgelost worden.
- **geïntegreerd:** we spreken van geïntegreerde keuzebegeleiding wanneer ze past in een gehele begeleidingsstrategie die deel uitmaakt van de totale leerlingenbegeleiding, zoals dit o.a. tot uiting komt in de werking van de klassenraden en in het pedagogisch dossier van de leerling. De begeleiding maakt integraal deel uit van het school- en klasgebeuren en wordt zowel in het lesgebeuren als in extra-curriculaire activiteiten op school geïntegreerd.
- **betrokkenheid van alle actoren:** De school staat in voor de eerste lijn. De schoolloopbaanbegeleiding zal echter enkel succesvol zijn wanneer gewaakt wordt over een voldoende betrokkenheid van de andere actoren:
  - In de eerste plaats is de eigen actieve inbreng van de leerling zelf noodzakelijk om tot een bevredigende keuze te kunnen komen. De bedoeling is dat hij hierin zelf verantwoordelijkheid opneemt.
  - De ouders hebben een begeleidende taak bij de loopbaanontwikkeling van de leerling.
  - De CLB-medewerker stelt zich tot doel om het geheel van kennis, vaardigheden en attitudes van alle betrokkenen te vergroten. We denken hierbij in de eerste plaats aan de leerlingen en de begeleidende leerkrachten.
- **evenwichtig en procesgericht:** schoolloopbaanbegeleiding moet zich richten op het ontwikkelingsproces dat de leerling doormaakt. Binnen dat proces zijn drie componenten werkzaam die onderling interactief zijn en in de tijd evolueren en waarop de begeleiding kan focussen:
  - *Zelfconceptontwikkeling en –verheldering:* de leerling vormt zich een eigen identiteit, verwerft een positief en realistisch zelfbeeld.
  - *Horizonverruiming:* kiezen of het richten van de eigen (school)loopbaan veronderstelt een brede kijk op de talloze keuzemogelijkheden die zich aanbieden.
  - *Loopbaancompetentie (loopbaanplanning en -sturing):* leren een eigen loopbaan te plannen en zichzelf te sturen is een vormingsopdracht die de leerling toelaat zich te ontwikkelen tot een volwassen actor. Hij leert daarbij denken in termen van loopbaanplanning, hij leert beslissingen nemen, leert de invloed van anderen onderkennen en zich hiertegenover plaatsen.

Bovendien richt een eigentijdse keuzebegeleiding zich op de totale persoonlijkheid van de leerling. Zowel cognitieve als sociaal-emotionele aspecten van het kiezen krijgen aandacht.

---

³ Deze uitgangspunten komen ruimer aan bod in punt 3 van de Mededeling van 18 december 2007 betreffende “Werken aan schoolloopbaanbegeleiding in de scholengemeenschap” (M-VVKSO-2007-072).

3.2 Afstemming tussen de verschillende actoren

Hierboven schrijven we dat de betrokkenheid van alle actoren een uitgangspunt is voor schoolloopbaanbegeleiding. Deze betrokkenheid zal pas renderen als sprake is van een goede afstemming tussen de verschillende actoren, zowel schoolintern als tussen school en CLB. Specifiek voor SOHO kan dit het volgende betekenen:

3.2.1 Schoolintern

Schoolintern is het een cruciale vraag wie welke taken op zich neemt. Hieronder formuleren we een voorstel dat als basis kan dienen om in de school tot concrete afspraken te komen:

- *Alle leerkrachten* zijn sowieso betrokken partij. Algemeen is het een taak van de klassenraad om de schoolloopbaan van de leerling efficiënt te begeleiden. Dit komt dan ook geregeld ter sprake tijdens de klassenraden. Aan SOHO wordt voor de leerlingen van het 2de leerjaar van de derde graad in de loop van het schooljaar best een aparte begeleidende klassenraad georganiseerd (zie punt 4.5). Ook los van de werking van de klassenraden is het van belang dat de leerkrachten van de derde graad de begeleiding van leerlingen in het kader van SOHO beschouwen als een onderdeel van hun takenpakket. Aangezien dit geen eenvoudige opdracht is, moeten leerkrachten ondersteund worden in het vergroten van de eigen kennis (inzicht in het verloop van het keuzeproces, basiskennis van de keuzemogelijkheden, gemeenschappelijk begrippenkader ...). Daarnaast kan gefocust worden op hun bekwaamheid en bereidheid om leerlingen te begeleiden in het kader van SOHO, o.a. door het creëren van aangepaste vormingsituaties. en het detecteren van problemen bij het studiekeuzeproces van de leerlingen. Nascholing kan hiertoe een bijdrage leveren
- *Een beperkte groep leerkrachten/personeelsleden* zal sterker betrokken worden bij SOHO. Deze leerkrachten werken met een bepaalde klasgroep intensiever rond SOHO en maken daarbij gebruik van een studiekeuzedossier. Een studiekeuzedossier is het concrete instrument dat door school en leerlingen gehanteerd wordt om het keuzeproces vorm te geven. Alle leerkrachten komen hiervoor in aanmerking, al zullen in de praktijk meestal de klasleraars, leerkrachten betrokken bij de vrije ruimte, een leerlingenbegeleider ... deze taak op zich nemen. Verder in de tekst spreken we over **keuzebegeleiders**. Naast de begeleiding van de klasgroep hebben deze keuzebegeleiders ook aandacht voor de individuele leerling. Voor de leerling zijn zij vertrouwensfiguren.
- Het is aangewezen dat *één personeelslid* (bv. directeur, adjunct-directeur, graadcoördinator, leerkracht ...) de SOHO-initiatieven in de school coördineert. Samen met de CLB-medewerker kiest hij bijvoorbeeld de begeleidingsmaterialen (o.a. studiekeuzedossier ...) die in de school gehanteerd worden. Hij is het vaste aanspreekpunt voor de CLB-medewerker en de leerkrachten en ondersteunt de leerkrachten bij het integreren van SOHO in de lessen. Dit personeelslid heeft ook oog voor nascholingsinitiatieven.
- De *directeur* creëert als eindverantwoordelijke een klimaat waarin een zo goed mogelijke begeleiding van leerlingen mogelijk wordt.

3.2.2 Afstemming tussen school en CLB

Ook de afstemming tussen school en CLB vraagt goede afspraken. De school is de eerste verantwoordelijke voor SOHO. De meeste initiatieven worden georganiseerd in en door de school. Complementair hieraan neemt het CLB een aantal taken op zich. De afstemming vindt ook plaats in een regelgevend kader waarbij schoolloopbaanbegeleiding (en dus ook SOHO) deel uitmaakt van het verzekerd aanbod. Dit betekent dat het CLB dit aanbod verplicht aan de school aanbiedt, waarbij het de school vrij staat om al dan niet op dit aanbod in te gaan. Gaat de school niet in op dit CLB-aanbod, dan moet ze dit motiveren. De afstemming tussen school en CLB kan dus op verschillende manieren ingevuld worden en hangt o.m. af van de expertise aanwezig in de school en de relatie tussen school en CLB. Het is belangrijk om hierover concrete afspraken op te nemen in het beleidscontract tussen school en CLB.

De CLB-medewerker kan de volgende taken op zich nemen:

- Hij ondersteunt de school bij het uitwerken van een SOHO-beleid.
- Hij helpt de personeelsleden van de school bij de uitwerking van keuzebegeleidingsactiviteiten.
- Hij ondersteunt de klassenraad bij het beantwoorden van vragen van leerlingen en het formuleren van een advies.

- Hij voert zelf een aantal keuzeactiviteiten uit (bv. infosessies over het opleidingsaanbod in het hoger onderwijs – zie punt 4.2).
- Hij neemt de begeleiding op van leerlingen die hun keuze verder willen uitdiepen, of die vastlopen in hun keuzeproces. Hij betreft hierbij, indien nodig, hun ouders en de leerkrachten. Leerkrachten kunnen leerlingen ook voorstellen om zelf naar het CLB te stappen.

Ook op het niveau van de **scholengemeenschap** worden een aantal initiatieven genomen. De grote lijnen van de samenwerking met het CLB over SOHO kunnen bijvoorbeeld op het niveau van de scholengemeenschap worden besproken.⁴ Andere voorbeelden zijn het gezamenlijk organiseren van een infoavond voor de leerlingen en ouders en het verzorgen van de contacten met de instellingen hoger onderwijs.

4 Het studiekeuzeproces

In het studiekeuzeproces dat de leerlingen doorlopen, onderscheiden we de volgende vijf keuzetaken:

1. Sensibiliseren van leerlingen
2. Leerlingen informeren over het onderwijsaanbod
3. Vergroten van zelfkennis van leerlingen
4. De leerlingen de opleidingen beter leren kennen
5. De leerlingen een beslissing laten nemen

De keuzetaken kunnen duidelijk van elkaar onderscheiden worden. Dit neemt niet weg dat leerlingen tegelijkertijd met verschillende keuzetaken kunnen bezig zijn. Er bestaan hierbij grote verschillen tussen leerlingen, ook wat betreft de intensiteit van het keuzeproces. Het goed uitvoeren van één keuzetaak heeft alleszins een positieve invloed op het uitvoeren van de andere taken.⁵

De verschillende keuzetaken vinden we terug in het studiekeuzedossier. Het gebruik van een keuzedossier stimuleert de leerlingen om zelf verantwoordelijkheid op te nemen. “**Op stap naar hoger onderwijs of andere opleidingen**” van de VCLB is een voorbeeld van een dergelijk dossier. De keuzemap bestaat uit het eigenlijke keuzedossier en een keuzewerkboek. De keuzemap is bruikbaar tijdens de lessen, maar mikt ook op zelfstandig gebruik door de leerlingen. Omdat sommige leerlingen een sterkere stimulans en meer structuur nodig hebben en het voor de leerkrachten niet altijd makkelijk is om de keuzemap te vertalen naar goede lessen ontwikkelde de VCLB het lessenpakket “Op stap met laatstejaars”. Het lessenpakket bestaat uit vijf lessen en maakt gebruik van elementen uit de keuzemap en kan hiermee gecombineerd worden.

Naast “Op stap” zijn er nog andere studiekeuzedossiers op de markt. Als bijlage 1 vindt u een lijst van de meest gebruikte.

Elke school zal sowieso een aantal weloverwogen keuzes moeten maken. Neemt de school een bestaand studiekeuzedossier als vertrekpunt? Op welke manier wordt hiermee gewerkt? Een studiekeuzedossier kan bijvoorbeeld de basis vormen van het studiekeuzeproces door het met de leerlingen systematisch te doorlopen. Het kan evengoed louter als inspiratiebron gebruikt worden door de keuzebegeleiders die op basis hiervan een eigen programma uitwerken. Een studiekeuzedossier als “Op stap” is sowieso niet opgevat als een pakket dat van begin tot einde doorlopen wordt.

⁴ Artikel 71,2 van het decreet van 14 juli 1998 houdende diverse maatregelen met betrekking tot het secundair onderwijs en tot wijziging van het decreet van 25 februari 1997 betreffende het basisonderwijs, zoals gewijzigd, bepaalt dat een scholengemeenschap afspraken maakt over een objectieve leerlingenoriëntering en –begeleiding en daartoe samenwerkt met één CLB.

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > rubrieken > officieuze codificatie van de wetgeving > secundair onderwijs > decreet secundair onderwijs

⁵ Germeijs, V., & Verschuere, K. (2007). De keuze van een studie in het hoger onderwijs: het beslissingsproces, risicofactoren, en samenhang met uitvoering van de keuze. *Caleidoscoop*, 19, 2-9.

Los van de keuze voor een studiekeuzedossier is het belangrijk dat keuzebegeleiders en leerlingen over de autonomie beschikken om eigen accenten te leggen en bijkomende initiatieven te nemen (bv. zelfgekozen oefeningen, organisatie infoavond, de voorbereiding van de SID-in's).

De volgende aandachtspunten gelden voor alle scholen, los van de keuze voor een bepaald studiekeuzedossier:

- Het is goed om klassikale en individuele activiteiten af te wisselen. Bij zelfstandig werk is het aangewezen om de leerlingen een bepaalde timing op te leggen en hierop verder te bouwen. Ook de individuele activiteiten vinden minstens voor een deel plaats tijdens de lessen. Om de activiteit van de leerlingen te verhogen, kan ook gewerkt worden met kleine groepjes.
- Het doorlopen van het studiekeuzeproces vraagt tijd, zeker als de leerlingen op geregelde tijdstippen zelf aan het werk worden gezet. Bij de organisatie van de studiekeuzebegeleiding wordt hiermee vooraf rekening gehouden. Een mogelijkheid is om bepaalde lessen op te schorten en de vrijgekomen tijd te besteden aan SOHO. Een alternatief is om bij de invulling van het complementair gedeelte ruimte te voorzien voor SOHO. Het aanbieden van een seminarie keuzebegeleiding in de vrije ruimte is hiervan een voorbeeld.

In de volgende punten bekijken we de vijf keuzetaken die we in het studiekeuzeproces kunnen onderscheiden van dichterbij. Deze komen alle aan bod in de meest gebruikte studiekeuzedossiers al kan de terminologie wel verschillen. We omschrijven telkens de keuzetaak, wijzen op de rol die de verschillende actoren spelen en geven enkele aandachtspunten.

Hierboven schreven we reeds dat leerlingen met verschillende keuzetaken tegelijk kunnen bezig zijn en dat er grote verschillen bestaan tussen leerlingen. Toch kiezen we bij het vorm geven van de klassikale begeleiding van het studiekeuzetraject dat de leerlingen doorlopen voor een duidelijke chronologie. Deze keuze is ingegeven door zowel inhoudelijke (logische opbouw vanuit theoretische modellen) als pragmatische redenen (o.a. de onmogelijkheid om elke leerling een individueel aangepast traject te laten doorlopen, spreiding doorheen het schooljaar, data van begeleidende klassenraden, SID-in's en infodagen).

In onderstaande kader gaan we nog een stap verder en linken we elke keuzetaak aan een bepaalde periode. Dit is uitdrukkelijk niet meer dan een suggestie. Bovendien zal het voor een aantal leerlingen op een bepaald moment nuttig zijn om terug te keren naar een eerdere fase. Omdat het zwaartepunt van de begeleiding in het 2de leerjaar van de derde graad ligt, heeft de timing betrekking op dit leerjaar.

Sensibiliseren van leerlingen	Leerlingen informeren over het onderwijsaanbod	Vergroten van zelfkennis van leerlingen	Leerlingen de opleidingen beter leren kennen	De leerlingen een beslissing laten nemen
september-oktober	oktober	november-januari	januari-maart	maart-juni

4.1 Sensibiliseren van leerlingen

Leerlingen die minder werk maken van het studiekeuzeproces en daardoor vaak ook later een definitieve studiekeuze maken, hebben meer kans om af te haken tijdens het eerste jaar van het hoger onderwijs.⁶ Het is dan ook goed om de leerlingen in het begin van het schooljaar te wijzen op het belang van het studiekeuzeproces en de stappen die ze daarin kunnen zetten. Aan de leerlingen kan bijvoorbeeld gevraagd worden om dit belang zelf in te schatten en om na te denken over de stappen die ze kunnen ondernemen om tot een goede studiekeuze te komen.

⁶ Lacante, M., De Metsenaere, M., Lens, W., Van Esbroeck, R., De Jaeger, K., De Coninck, T., Gressens, K., Wenselaer, C. & Santy, L. (2001). Drop-out in het hoger onderwijs: Onderzoek naar achtergronden en motieven van drop-out in het eerste jaar hoger onderwijs. Leuven – Brussel: Katholieke Universiteit Leuven – Vrije Universiteit Brussel.

In een volgende stap krijgen de leerlingen een overzicht van de verschillende activiteiten die in de loop van het schooljaar op het programma staan en op welke begeleiding van de school en het CLB zij hierbij kunnen rekenen. Om de betrokkenheid van de ouders te verhogen, worden ook zij hierover geïnformeerd, bv. schriftelijk of op een infoavond. Aan de ouders kan de boodschap gegeven worden dat zij in de loop van het schooljaar het keuzeprocess van hun zoon/dochter kunnen opvolgen via het studiekeuzedossier.

4.2 Leerlingen informeren over het onderwijsaanbod

In een volgende stap maken de leerlingen kennis met de opleidingsmogelijkheden na het secundair onderwijs en met de beschikbare informatiebronnen. Leerlingen krijgen o.a. inzicht in de BaMa-structuur van het hoger onderwijs, het leerkrediet⁷ waarover een student kan beschikken, ... Dit kan enkel gebracht worden door iemand die over een zeer specifieke expertise beschikt, die op elk moment op de hoogte is van de recentste ontwikkelingen op dit domein en die de informatie op een objectieve wijze brengt. Dit kan de CLB-medewerker zijn, maar kan ook door de school zelf worden ingevuld. In het beleidscontract tussen school en CLB worden hierover best afspraken gemaakt. Om de leerlingen goed te kunnen begeleiden in de loop van het schooljaar en om tijdens de klassenraden gefundeerde adviezen te formuleren, is het echter ook essentieel dat alle leerkrachten over geactualiseerde basiskennis beschikken.

In de loop van oktober ontvangen alle leerlingen van het 2de leerjaar van de derde graad via het CLB een exemplaar van de brochure "Wat na het secundair onderwijs?"⁸. De brochure biedt een overzicht van de studiemogelijkheden na het secundair onderwijs en doet ook dienst als gids voor de studie-informatiedagen (SID-in's) (zie punt 4.4). De leerlingen kunnen de brochure zelfstandig verkennen.

De leerlingen maken ook kennis met andere informatiebronnen, zoals bv. de volgende websites:

- www.digiclb.be/wat-na-so: deze overzichtswebsite wordt voortdurend geüpdatet en bevat enkel links naar een heleboel websites (o.a. algemene informatie over het hoger onderwijs, alle Vlaamse hogescholen en universiteiten, visitatierapporten, slaagcijfers, zelftesten en voorbereidende oefeningen, tewerkstellingsmogelijkheden en salaris ...)
- www.verruimjehorizon.be (al of niet via www.studiekiezer.be): via drie ingangen kan de leerling zoeken naar een studie die bij zijn profiel past: studierichting volgens niveau, via belangstelling of op schoolvakken.
- www.hogeronderwijsregister.be: De Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie (NVAO) geeft op deze website een volledig overzicht van het erkende hoger onderwijs in Vlaanderen.

Elke school beschikt ook over een heleboel schriftelijke informatie (bv. brochures van hogescholen en universiteiten). Deze kunnen door de leerlingen worden geraadpleegd in een schoolinfotheek. De leerlingen kunnen ook steeds terecht bij de CLB-medewerker.

De uitdaging bestaat erin om de leerlingen niet enkel vertrouwd te maken met deze bronnen, maar hen er ook echt mee laten te werken. Dit kan door hen hiermee in eerste instantie te laten kennismaken onder begeleiding van de CLB-medewerker.

Aanvullend bij de grote hoeveelheid papieren en digitale informatiebronnen kan de school ook een infoavond organiseren waarop de CLB-medewerker of een externe contactpersoon de opleidingsmogelijkheden in het hoger onderwijs uit de doeken doet. Naast geïnteresseerde leerlingen kunnen ook de ouders hiervoor uitgenodigd worden.

4.3 Vergroten van zelfkennis leerlingen

Om een goede studiekeuze te maken, is het belangrijk dat leerlingen een helder en objectief beeld hebben van hun belangstelling, waarden, vaardigheden, persoonlijkheid, studieaanpak, voorkennis.

⁷ In bijlage 2 vatten we kort samen wat dit leerkrediet concreet inhoudt.

⁸ <http://www.ond.vlaanderen.be/sidin/brochure/>

Leerlingen kunnen op verschillende manieren reflecteren over hun belangstelling, bijvoorbeeld door te zoeken naar opleidingen die aansluiten bij hun favoriete vakken en belangstellingsdomeinen. Leerlingen die het moeilijk vinden om de eigen belangstelling te beoordelen, kunnen samen met de CLB-medewerker bekijken hoe ze hier een beter zicht op kunnen krijgen. Dit kan bijvoorbeeld door een belangstellingstest af te leggen..

Daarnaast is het goed dat leerlingen stilstaan bij de waarden die ze belangrijk vinden om vervolgens te kijken op welke manier die waarden een rol kunnen spelen bij hun studiekeuze. Samen met de leerlingen kan ook bekeken worden op welke manier ze zicht kunnen krijgen op andere aspecten van het zelfbeeld zoals vaardigheden, persoonlijkheid, voorkennis en studieaanpak.

Scholen kunnen gebruik maken van verschillende werkvormen. De leerlingen kunnen bijvoorbeeld een tekst schrijven over het studiekeuzeproces zoals zij dit doorlopen, wat zij daarbij belangrijk vinden, welk toekomstbeeld zij hebben ... Scholen kunnen het hierbij houden of ruimer gaan en het beter leren kennen van de opleidingen (zie punt 4.4) laten deel uitmaken van de schrijfofdracht. I.p.v. een schrijfofdracht kunnen leerlingen ook (klasoverschrijdend) samenkomen om in groepjes hun keuzeproces te bespreken.

4.4 De leerlingen de opleidingen beter leren kennen

Vanaf het tweede trimester worden de leerlingen gestimuleerd om gericht op zoek te gaan naar informatie over opleidingen. Naast aandacht voor de opleidingen zelf, is het goed dat zij ook zicht krijgen op de beroepen waartoe deze opleidingen leiden. Deze opleidingen en beroepen zijn in de meeste gevallen sterk aan elkaar gelinkt, al bestaan hier grote verschillen. Het volledige studiekeuzeproces heeft hier best aandacht voor, maar tijdens deze fase is het extra belangrijk om leerlingen hierop te wijzen.

4.4.1 *SID-in's en infomomenten instellingen hoger onderwijs*

Vele scholen bezoeken met de laatstejaars de SID-in's die in alle provincies worden georganiseerd. Een bezoek zal veel beter renderen als de leerlingen er goed voorbereid naartoe gaan. Vooraf kunnen de leerlingen bijvoorbeeld de tijd krijgen om uit te zoeken welke hogeronderwijsinstellingen ze willen bezoeken en op welke vragen ze een antwoord willen krijgen.

Daarnaast kan de school de leerlingen ook aanmoedigen om deel te nemen aan de infodagen of andere infomomenten van de hogescholen en universiteiten (bv. open lesdagen, infoweken, inleefstages ...). De school informeert de leerlingen over de data waarop deze plaatsvinden en kan hen de tijd geven om deze bezoeken te plannen.

In het kader van deze informatiemomenten hebben de leerlingen zicht op de startcompetenties die bij de verschillende opleidingen horen,

4.4.2 *Bijkomende initiatieven*

Heel wat scholen nodigen oud-leerlingen uit die op dat moment bv. het tweede of derde jaar hoger onderwijs volgen. Op een avond hebben zij dan een gesprek met de leerlingen die er op dat moment aan denken om dezelfde opleiding te gaan volgen. Een andere mogelijkheid is om oud-leerlingen uit te nodigen die al enkele jaren werken. Op deze manier krijgen de leerlingen niet alleen een zicht op de studies zelf, maar maken ze ook kennis met het beroepsleven dat volgt op deze studie.

Nog een andere mogelijkheid om leerlingen te laten kennismaken met het latere beroepsleven is om mensen uit de praktijk uit te nodigen om over hun beroep te vertellen. Leerlingen kunnen ook zelf de stap zetten en in beperkte groepjes op bezoek gaan naar een werkplek die aansluit bij hun voorlopige studiekeuze. Soms kan het nuttig zijn om hen zelf de contacten te laten leggen. Deze bezoeken hebben vooral een meerwaarde indien de leerlingen goed voorbereid zijn, het bezoek meer is dan een gewone rondleiding en er achteraf ook iets mee gebeurt in de klas. Scholen die hiervoor kiezen, kiezen er in feite voor om dergelijke bezoeken te kaderen in een ruimer project dat over verschillende maanden loopt. Voor de praktische organisatie kunnen sommige scholen rekening op ondersteuning van een serviceclub.

4.5 Leerlingen een beslissing laten nemen

4.5.1 *Begeleidende klassenraad*

In de loop van het tweede trimester wordt een begeleidende klassenraad georganiseerd waarin uitgebreid wordt ingegaan op de voorlopige studiekeuze van de leerlingen. Deze klassenraad kan bijvoorbeeld tijdens de maanden maart-april plaatsvinden. Dit heeft als voordeel dat de voorlopige keuze van de leerling en zijn vragen gestoeld zijn op ruime informatie. Een nadeel van dit tijdstip is dat de leerling bij de voorbereiding van bijvoorbeeld de SID-in en/of infodagen geen rekening kan houden met de mening van de klassenraad. Om dit te vermijden, kan de klassenraad ervoor kiezen om bij de bespreking van de resultaten op het einde van het eerste trimester ook kort te focussen op SOHO en vooral dan op de leerlingen waarbij het keuzeproces niet vlot lijkt te verlopen.

De aanwezigheid van de CLB-medewerker is tijdens dergelijke klassenraden gewenst. De klassenraden kunnen als volgt verlopen. Vooraf wordt aan de leerlingen gevraagd om keuzevoorstellen en/of vragen op papier te zetten. De klassenraad overlegt hierover, geeft feedback op de keuzevoorstellen en beantwoordt de vragen. Deze feedback moet meer zijn dan een negatief of positief advies. Het doel is steeds om het keuzeproces van de leerling verder te stimuleren. Dit kan o.a. door stil te staan bij de volgende vragen. Wat kan de leerling verder nog ondernemen? Welke kansen of risico's zag hij eventueel over het hoofd? Hoe beleeft de leerling dit zelf? De feedback wordt mondeling of schriftelijk teruggekoppeld naar de leerling.

Op het eerstvolgende oudercontact kunnen ook de ouders hierover geïnformeerd worden. Bij een negatieve boodschap kan het interessant zijn om de ouders sneller uit te nodigen voor een gesprek.

Deze werkwijze heeft verschillende voordelen:

- uitspraken van leerkrachten krijgen meer gewicht voor zover ze gedragen worden door de volledige klassenraad;
- de betrokkenheid van leerlingen en ouders bij het studiekeuzedossier neemt toe omdat het zinvol is keuzeplannen en vragen te noteren: de klassenraad zal er immers op reageren;
- de betrokkenheid van leerkrachten wordt groter omdat ze meer geconfronteerd worden met keuzeplannen en concrete vragen van leerlingen.

4.5.2 *Binding*

In de periode maart-mei hebben de meeste leerlingen al een idee van de studierichting die ze willen volgen in het hoger onderwijs. Leerlingen die deze keuze gemaakt hebben, kunnen echter nog verschillen in de mate waarin ze zeker zijn van deze keuze. Wetenschappers spreken in dit verband van binding aan de keuze, of anders geformuleerd de mate waarin een leerling zeker is van zijn keuze, zijn keuze wil behouden en zich identificeert met de keuze.⁹ Uit onderzoek blijkt dat er een positief verband is tussen alle keuzetaken en de mate van binding aan de studie tijdens het eerste jaar hoger onderwijs. Bovendien is het zo dat leerlingen die minder gebonden zijn aan hun keuze, een hoger risico hebben op voortijdig stoppen tijdens het eerste jaar hoger onderwijs.

In de meest gebruikte studiekeuzedossiers krijgt de binding van de leerlingen aan hun keuze minder aandacht. Gezien het belang ervan, is het goed om samen met de leerlingen te kijken hoe ver zij al staan en welke initiatieven zij nog kunnen nemen. Ook nadat leerlingen een keuze hebben gemaakt, is aanmoediging en ondersteuning belangrijk zodat zij met meer vertrouwen en zekerheid aan hun studie kunnen beginnen.

In een volgende stap kan samen met de leerlingen nagegaan worden hoe hun leven er het volgende schooljaar zal uitzien, waarmee ze best rekening houden, welke concrete vragen ze nog hebben enz. Vragen die daarbij aan bod kunnen komen, zijn bv. hoe kan een leerling zich voorbereiden op het leven op kot? Hoe omgaan met de grotere zelfstandigheid waarover een student beschikt? Er kan ook nagegaan worden of de leerlingen nog inhoudelijk verder moeten voorbereid worden in functie van de startcompetenties van de gekozen opleiding.

---

⁹ Germeijs, V., & Verschuere, K. (2007). Idem

4.5.3 *Delibererende klassenraad*

Uiteindelijk sluit elke leerling zijn studiekeuzedossier af met één of meerdere gemotiveerde studiekeuzes. De delibererende klassenraad beschikt echter over onvoldoende tijd om bij de definitieve keuze van elke leerling te blijven stilstaan. Bij leerlingen waarbij de keuze van de leerling sterk afwijkt van de mening van de klassenraad kan dit nog wel kort bekeken worden. De klasleraar kan deze leerlingen vooraf selecteren.

5 Kansarme en allochtone leerlingen

In punt 2 schreven we dat kansarme en allochtone leerlingen extra aandacht verdienen. Zij blijken minder vaak door te stromen naar het hoger onderwijs dan andere leerlingen. Bovendien liggen de slaagkansen van de kansarme en allochtone leerlingen die toch een hogere studie aanvatten, beduidend lager dan het gemiddelde. Op beide punten is er de laatste jaren geen vooruitgang merkbaar.¹⁰ Omdat verschillende van deze leerlingen al in het basis- of het secundair onderwijs een grote leerachterstand hebben opgelopen, zal SOHO alleen de verschillen nooit kunnen wegwerken. Toch zijn er mogelijkheden, waarbij alle partijen hun verantwoordelijkheid moeten opnemen: de school, het CLB, maar ook de leerlingen en de ouders zelf:¹¹

- De getalenteerde leerlingen die thuis te weinig steun krijgen, kunnen door de school en het CLB extra aangemoedigd worden om de stap naar het hoger onderwijs te zetten en extra feedback te krijgen in de loop van het schooljaar.
- Aan de ouders kan duidelijk gemaakt worden wat de rol is van de verschillende actoren in het keuzeprocess en hoe zij zelf kunnen bijdragen.
- Ook het middenveld (allochtonenverenigingen, verenigingen voor kansarmen) kan hier door bv. de organisatie van ouderavonden een bijdrage leveren.

Specifiek voor de allochtone leerlingen wijst onderzoek uit dat zij minder profijt halen uit de bestaande keuzebegeleiding.¹² In vergelijking met autochtone leerlingen blijken allochtone leerlingen minder rekening te houden met adviezen van leerkrachten en het CLB, minder informatie te verzamelen en zichzelf vaker te overschatten. Bovendien lijken zij eerder negatief te staan tegenover keuzebegeleiding. Concreet kan bij de begeleiding van allochtone leerlingen extra aandacht gaan naar:

- sensibilisatie voor de studiekeuze in de derde graad:
  - het belang van een goede zelfevaluatie;
  - de bewustwording van de mogelijke beïnvloedingen vanuit de omgeving;
- kennismaking met relevante rolmodellen van allochtone origine (bv. succesvolle studenten hoger onderwijs en beroepsbeoefenaars).

Bijlagen (pdf)

- M-VVKSO-2009-012-B01: Lijst van studiekeuzedossiers
- M-VVKSO-2009-012-B02: Leerkrediet in het hoger onderwijs

---

¹⁰ Verbergt, G., Cantillon, B., Van den Bosch, K. (2009). Idem

Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W., & De Metsenaere, M. (2007). Allochtonen in het hoger onderwijs: Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs. (Eindrapport OBPWO 03.03). Brussel/Leuven: Vrije Universiteit Brussel/Katholieke Universiteit Leuven

¹¹ Koning Boudewijnstichting (2007). Hoger onderwijs voor elk talent. Aanbevelingen en instrumenten voor meer diversiteit. <http://www.kbs-frb.be>

¹² Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W., & De Metsenaere, M. (2007). Idem.